

-аш мають еквіваленти з іншими суфіксами, наприклад, *орендаш* і *орендар*, *крадош* і *злодій*. Бувають випадки, коли слово в угорській мові має суфікс **-ош**, а в українській **-аш** [7, с. 178].

Відприкметникові атрибутивні назви із суфіксом **-oš** позначають здебільшого особу за її внутрішніми якостями та рисами характеру (*hladoš, hniloš, hrdoš, junioš, kuptoš, srdoš*).

Суфікс **-áň** як у словацькій, так і в українській мовах слугує для творення атрибутивних назв осіб.

Походженням суфікс **-áň** праслов'янський, він утворився внаслідок розширення іменників з **а**-основами формантом **-ň** у період балто-слов'янської єдності [5, с. 52].

Відприкметникові атрибутивні назви осіб у словацькій мові характеризують особу за її зовнішнім виглядом (*beláň, čaptáň, dlháň, hlucháň, holáň, hrdáň, chl páň, kriváň, krpáň, krutáň, mrzkáň, peháň, plecháň, rapáň, slepáň, škuláň, skupáň, štrbáň, strapáň, sucháň, turáň*). Подібні назви осіб наявні і в українській мові, але їх значно менше (*здоровань, кудлань, патлань, цибань, щербань*).

Суфікс **-k-o** і у словацькій, і в українській мові слугує для творення атрибутивних назв осіб. Відприкметникові назви із суфіксом **-k-o** позначають осіб за їх зовнішнім виглядом (*belko, brčko, bucko, tučko*). В українській мові є назви осіб типу *безштанько*.

Отже, словотвірний аналіз особових назв сучасної словацької мови в зіставленні з відповідними групами мови української показує, що в обох мовах для творення атрибутивних та агентивних назв осіб протягом століть використовуються переважно тотожні способи та засоби праслов'янського походження, що забезпечувало близькість зіставляваних мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови. Нариси із словозміни та словотвору. Ужгород: Вид-во Ужгород. ун-ту, 1960. 416 с.
2. Білоусенко П. І. Історія суфіксальної системи українського іменника (назви осіб чоловічого роду). Київ: КДПІ, 1993. 215 с.
3. Вакарюк Л., Панцьо С. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль: Лілея, 1999. 220 с.
4. Ковалик І. І. Питання іменникового словотвору східнослов'янських мов у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. Книга 2. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1957. 55 с.
5. Мартынов В. В. Праславянская и балто-славянская суффиксальная деривация имен. Минск, 1973. 59 с.
6. Мейе А. Общеславянский язык. Москва, 1951. 492 с.
7. Німчук В. В. Спостереження над словотвором іменника в говірці села Довге Іршавського району. *Наук. зап. Ужгород. ун-ту. Діалектологічний збірник*. Т. XIV, 1955, С. 169-192.
8. Horecký J. Slovotvorná sústava slovenčiny. Bratislava: SAV, 1959. 218 s.

О. Г. Важеніна (м. Вінниця)

ФРАЗЕОЛОГІЧНЕ НОВАТОРСТВО ЄВГЕНА ГУЦАЛА

В останні десятиліття значно посилюється інтерес мовознавців до вивчення природи та мовних механізмів такого багатоаспектного і складного явища, як авторська фразеологія. У цьому контексті химерна проза Євгена Гуцала є своєюрідною лабораторією з винайдення митцем оригінальних прийомів використання загальнонародної української фразеології, її авторської обробки та продукування нових фразеологічних одиниць.

Творчий доробок Євгена Гуцала став неоціненним внеском письменника у збагачення фразеологічного фонду сучасної української мови. Свідченням цього є авторські фразеологізми з химерної трилогії письменника, що увійшли до складу фразеологічних словників української мови. Суцільне обстеження академічного видан-

ня «Словника фразеологізмів української мови» (Київ: Наук. думка, 2008. 1096 с.), у якому найповніше відображено загальноживану фразеологію української мови, свідчить, що зазначене видання містить ілюстрації з творів Є. Гуцала до 260 ФО², з досліджуваної нами трилогії – ілюструються 67 ФО, зокрема з першого роману «Позичений чоловік» (1981) – 61 ФО, з другого роману «Приватне життя феномена» (1982) – 5 ФО; з третього роману «Парад планет» (1984) – 1 ФО. Прикметно, що до 15 ФО подається єдина ілюстрація з химерних романів Є. Гуцала, що дає підстави вважати, що ці одиниці увійшли до словника саме завдяки мовотворчості Євгена Гуцала.

Нові оригінальні форми романного мислення письменника неодноразово ставали предметом наукового вивчення в українському мовознавстві. Вони привертали увагу таких дослідників, як: Н. Бойко, Ж. Колоїз, А. Поповський, Л. Давиденко, О. Семенюк та ін. Констатуючи наявність лінгвістичних досліджень химерної прози Євгена Гуцала, наголосимо, що її лінгвістичний вимір на сьогодні комплексно не охоплено. До цього часу немає докладного й усебічного опису фразеологічних okazіоналізмів Євгена Гуцала.

Метою нашої публікації є висвітлення okazіонального фразеотворення у текстовому просторі химерних романів Євгена Гуцала.

Для висвітлення обраної проблеми вважаємо за необхідне з'ясувати, які одиниці варто зараховувати до okazіональних фразеологічних одиниць. Зауважимо, що у науковій літературі на позначення нового в фразеології натрапляємо на різні термінологічні дефініції, зокрема авторська фразеологія, фразеологічні інновації, фразеологічні новотвори, фразеологічні okazіоналізми, фразеологічні девіації, фразеологічні неологізми, індивідуально-авторська фразеологія, фразеологічні деривати тощо. Відсутність чіткості і послідовності у їх тлумаченні унеможливорює розтотоження новостворених і нетрадиційно вживаних автором у текстах різних стилів і жанрів фразеологічних одиниць. Слідом за Жанною Колоїз, вважаємо доцільно творення цілком нових одиниць фразеологічного рівня, виникнення яких зумовлюють потреби номінації та образної оцінки, охопити терміном фразеологічний okazіоналізм. Синонімічними до нього виступатимуть терміни фразеологічний новотвір, фразеологічний дериват, фразеологічна інновація, фразеологічний неологізм [5, с. 206], неофразеологізм [7, с. 205]. Частковий вияв фразеологічної інноваційності (оновлена структура, значення чи модальність узуальної ФО) позначимо термінами фразеологічні трансформації, фразеологічні модифікації, контекстуальні фразеологізми, видозмінені фразеологізми. При цьому терміни авторська фразеологія, індивідуально-авторська фразеологія використовуватимемо як такі, що виступають родовими, інтегральними до номінації повної чи часткової фразеологічної інноваційності. У такому означуванні досліджуваних явищ намагатимемося реалізувати термінологічну послідовність і тим самим уникатимемо численних термінологічних розбіжностей.

Спробуємо визначити інтегральні та диференційні ознаки повних і часткових фразеологічних новацій.

До інтегральних ознак відносимо репрезентативність процесів неологізації, мовленнєву реалізацію, існування в контексті. При цьому okazіональні фразеологізми є непохідними ФО. Це одиниці вторинної номінації, які не мають узуального прототипу. Часткові фразеологічні новації (трансформації, модифікації) є похідними ФО. Це одиниці третинної номінації з наявним узуальним фразеологічним прототипом. Зауважимо також, що узус впливає на образність ФО – чим віддаленіша ФО від узуального свого прототипу, тим вона образніша, що більша узуальність ФО, то слабша її образність.

---

² У тексті на позначення терміна фразеологічна одиниця послугуватимемося загальноживаним умовним скороченням ФО

Зупинимося на авторських інтенціях, що лежать в основі виникнення фразеологічних оказіоналізмів Євгена Гуцала. Польський дослідник фразеологічних новацій Станіслав Бомба вважає причиною виникнення свідомих авторських інновацій: 1) необхідність назвати нове явище, полегшити спосіб висловлення думки; 2) бажання здивувати, вразити слухача або читача (інновації, мотивовані дотепом, жартом, мовним комізмом); 3) запрограмована «недовіра» до мови як знаряддя суб'єктивного опису та інтерпретації світу (інновації у т. зв. лінгвістичній поезії і сучасній експериментальній прозі); 4) «мовна впертість»; 5) прагнення творити неповторний, оригінальний стиль висловлювання, намагання влучно «одягти» думки у слова [11, с. 67–70].

Євген Гуцало у химерній трилогії демонструє не тільки добру обізнаність в українській фразеології та пареміології, але й талант письменника-творця, який створив оригінальні оказіональні ФО. Оказіональні фразеологізми досліджуваного автора породжуються контекстом, і саме контекст допомагає читачеві сприйняти цей оказіональний новотвір вперше й дешифрувати його значення.

Виявлені авторські оказіоналізми химерних романів Євгена Гуцала можна типологізувати за такими розрядами: фраземи, тавтологічні фразеологічні вирази та компаративні звороти. Проілюструємо заявлене на прикладах: **фраземи:** *вступати в теревені* (розпочинати тривалі розмови), *зійти на шаховий олімп* (стати переможцем шахових змагань), *не лопуцьком роблений* (запліднений природним способом), *завести в тяж* (зробити вагітною), *ввійти в тяж* (завагітніти), *спроворив дитинку на стороні* (став незаконним батьком), *спромогтись на дитину* (знайти можливість народити дитину), *зацвісти дитям (дитиною)* (народити дитину), *підупасти на пару-боцькому завзятті* (втратити чоловічу потенцію), *гладити дорогу* (йти), *увійти в хори голови* (запам'ятати), *поскладати в картотеку пам'яті* (запам'ятати, упорядкувавши інформацію), *зійти з мислі* (перестати бути об'єктом думки), *щирий любитель оковитої* (п'яниця), *бити поклони склянному богу* (виявляти залежність від алкоголю), *погомоніти зі скляним богом* (пити горілку), *самозваний злодій* (який сам себе називає злодієм за певні вчинки), *ескулапський вертеп* (демонстрація колекції законсервованих людських органів) тощо; **тавтологічні фразеологічні вирази,** *мізками мізкувати, мелуна молоти, химерії химеряються* (в голові), *пень пнем, рань рання, лебеділи лебедиками* (слова), *марно-марнюща марнота, чесняк із чесняків, бевзь бевзем* (мовчки), *мара марою, педант із педантів, блудом блудити, батальні баталії* (зчиняти), *тума тумою* (ходити), *суш сушить* (памороки), *варом обварене* (болить), *тетерею стетерити* (злякатися), *моцак із моцаків* (міцний), *найдивовижніша дивовижа, гіркий, мов гірчак, памороки запаморочилися, полотном сплотніти* (побіліти з переляку) тощо. **компаративні звороти:** *танцюрист із мене – як з соняшникової бадилли мисливська рушниця; орудував язиком, як безногий протезом; шелестів сипкими словами, наче зів'яле листя шарудить; сипонув словами, наче покотив чавунці по долівці; цокотіли [слова], неначе горох у підрешітку; ворушився беззвучно [язик], мовби на пательні підсмажений; сказала ніжно, мов ладаном із лампадкою війнула; ударив голосом, наче громом у грозу; говорив, наче кайлом рубав граніт у кар'єрі; кричить, наче в неї в животі бурчить; горлає, наче її колька діймає; реве, наче відьом-сестер до себе зве; розцвіла обличчям, як найрозкішніша мальва; глипнув очима так, наче не тільки зайвих кілька трудоднів записав, а й видав ягничку у премію; дивився очима так, наче передумав мені записувати кілька зайвих трудоднів і ягничку в премію теж передумав давати; надії покотяться донизу, як дурний голою сідницею із снігової гори; стріляє поглядом, наче лобуряка з рогатки; чорноокий, мовби очі свої на ніч ховає у комин, у сажу; чорний [про коваля], мов халява в дьогті; стомлений, як вірьовка, на якій з ранку до вечора воду із колодязя витягають тощо.*

Авторське фразеотворення Євгена Гуцала досить чітко імітує закони творення ФО за існуючими моделями. З цією метою письменник обирає найпродуктивніші моделі. У мові химеріади оказіональні ФО часто неможливо відрізнити від загальнонародних, бо письменник робить це природно, як природно ним твориться і сама фольклорна образність химеріади. Оказіональні ФО Євгена Гуцала наділені вишуканим красномовством і оригінальною авторською метафоричністю.

Отже, зазначене дає змогу зробити такі узагальнення: мовотворча практика Євгена Пилиповича Гуцала стала потужним джерелом витворення авторської химерної стилістики письменника, однією з домінант якої виявилось оказіональне фразеотворення письменника. Породжене прагненням автора витворити нові виражальні засоби, воно посилює образність художнього поля химерійної оповіді, заряджає його експресивністю, емоційністю, жартівливою мовною грою, створює своєрідну розкутість стилю, робить його «бароково закучерявленим» [6, с. 135]. Витворені митцем нові ФО привносять колорит незвичності, вигадки, химерності та свідчать про лінгвокреативне мислення Євгена Гуцала та його фразеотвірний хист.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бардукова Г. О. Норма і девіація в сучасній українській фраземіці: монографія. Київ: Аграр Медіа Груп, 2016. 252 с.
2. Важеніна О. Г. Авторська трансформація загальнонародних фразеологізмів у химерній прозі Євгена Гуцала: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Вінниця, 2018. 20 с.
3. Глуховцева І. Я. Словник модифікованих стійких сполучень слів в узусі кінця ХХ – початку ХХІ століття. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 328 с.
4. Колоїз Ж. В. Українська оказіональна деривація: монографія. Київ: Акцент, 2007. 311 с.
5. Колоїз Ж. В. Інтегральне та диференційне в трансформації та оказіональній деривації фразем. *Мовознавчий вісник*: зб. наук. праць Черкаського нац. ун-ту ім. Богдана Хмельницького. 2009. Вип. 8. С. 204-212.
6. Рябчук М. «Осяяна» і сяйво прози. *Жовтень*. 1981. № 6. С. 131–137.
7. Скиба Н. Неофразеологізми в українському публіцистичному тексті. *Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht*. II Internationale virtuelle konferenz der Ukrainistik, 3–6 November 2011 = *Діалог мов – діалог культур. Україна і світ*. II Міжнар. наук. Інтернет-конференція з україністики, 3–6 листопада 2011 / [Herausgegeben von Olena Novikova, Peter Hilkes, Ulrich Schweier]. München–Berlin–Washington D.C.: Verlag Otto Sagner, 2012. S. 204–210.
8. Стефанишин Ю. М. Фразеологічні інновації в сучасній польській прозі: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.03 «Слов'янські мови (польська)». Львів, 2016. 251 с.
9. Третьякова И. Ю. Оказиональная фразеология (структурно-семантический и коммуникативно-прагматический аспекты): автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 – русский язык. Ярославль, 2011. 51 с.
10. Третьякова И. Ю. Оказиональная фразеология: монографія. Кострома: КГУ им. Некрасова, 2011. 290 с.
11. Bała S. Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny. Poznań: Wyd-wo Naukowe Un-tu im. Adama Mickiewicza, 1989. 215 s.

М. Ю. Варлыгина (г. Харьков)

РУССКОЯЗЫЧНЫЙ РЭП КАК ВИД ПОЛИКОДОВОГО ТЕКСТА

Русскоязычный рэп как объект лингвистической мысли рассматривается нами в рамках интермедиальных штудий. В данном исследовании приводится краткий обзор существующих определений семиотически разнородных информационных систем, фиксируются свойства аудиального поликодового текста и рассматриваются типологические черты рэп-текста как поликодового явления.

Вопрос гетерогенного текстового полотна проистекает из более глобального вопроса о способах получения и воспроизведения человеческого опыта. Виды пер-